

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПСИХОГРАМ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗА ОСНОВНИМИ ВИДАМИ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Барко Вадим Іванович¹, Бойко-Бузіль Юлія Юрїївна², Барко Вадим Вадимович³

¹ Доктор психологічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, головний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії психологічного забезпечення, Державний науково-дослідний інститут МВС України, м. Київ (Україна)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4962-0975>

² Доктор психологічних наук, доцент, заступник завідувача науково-дослідної лабораторії психологічного забезпечення, Державний науково-дослідний інститут МВС України, м. Київ (Україна)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1715-4327>

³ Кандидат педагогічних наук, старший дослідник, старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії психологічного забезпечення, Державний науково-дослідний інститут МВС України, м. Київ (Україна)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3836-2627>

UDC: 159.9:351.74

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена висвітленню результатів порівняльного аналізу психограм поліцейських професій (оперуповноваженого карного розшуку, слідчого органу досудового розслідування, дільничного офіцера поліції, поліцейського патрульної поліції, поліцейського поліції охорони), розроблених у процесі масштабного експериментального дослідження, проведеного упродовж 2019-2022 років з охопленням більше тисячі поліцейських. Психограми створювались на основі системного підходу, заснованого на використанні оптимального комплексу психодіагностичних методик, який уможливив вивчення основних індивідуально-особистісних особливостей працівників Національної поліції України. Наголошено, що психологічні особливості визначають рівень професійної придатності працівників до діяльності за критеріями загальних здібностей, особистісних характеристик та мотиваційної спрямованості. У статті наведені спільні ознаки, які властиві для усіх видів поліцейської діяльності, а також основні відмінності за базовими критеріями і показниками професійної придатності особистості до службової діяльності, сформульовано висновки щодо вдосконалення психологічного добору поліцейських та призначення їх на посади.

Ключові слова: психограма, індивідуально-особистісні особливості, психологічна діагностика, психологічний добір, професійна придатність.

Постановка проблеми. Національна поліція України (далі – НПУ) перебуває в стані реформування та нині потребує суттєвого покращання роботи в напрямі оптимізації системи психологічного вивчення працівників та психологічного забезпечення їх службової діяльності. Це необхідно в цілях підвищення ефективності професійного добору персоналу і призначення поліцейських на посади з урахуванням всебічного врахування рівня професійної придатності особи до службової діяльності. Упродовж останніх років науковці

системи МВС України багато що зробили в цьому напрямі, зокрема розробили професіограми основних поліцейських професій, а також здійснили українськомовну адаптацію низки поширених зарубіжних діагностичних методик. Розроблені професіограми дали можливість розширити можливості психологів НПУ в роботі з персоналом, покращити систему психологічного забезпечення діяльності поліції. Проте порівняльного аналізу психограм основних поліцейських професій до цього часу не проведено, що обмежує можливості пси-

Address for correspondence, e-mail: editpsychas@gmail.com
Copyright: © Vadym Barko, Yuliia Boiko-Buzyl, Vadym Barko

This is an Open Access journal, all articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0) License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material, provided the original work is properly cited and states its license.

хологів і поліцейських комісій при проведенні професійного добору персоналу та призначенні осіб на конкретні посади.

Мета статті – представити результати порівняльного аналізу психограм поліцейських професій (оперуповноваженого карного розшуку, слідчого органу досудового розслідування, дільничного офіцера поліції, поліцейського патрульної поліції, поліцейського поліції охорони). Виконання мети обумовило такі *завдання*: а) визначити методологію, критерії і психодіагностичний апарат проведення порівняльного аналізу; б) здійснити порівняння психограм за основними критеріями та показниками професійної придатності працівників до службової діяльності; в) встановити спільні ознаки та відмінності між показниками професійної придатності поліцейських; г) сформулювати висновки щодо отриманих даних.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні науковці за роки незалежності держави приділили чимало уваги питанням розробки професіограм та психограм поліцейських професій. Перші вдалі спроби, ще на початку 2000-х років, зробили В. Барко, Ю. Ірхін, Т. Нещерет, О. Шаповалов (Барко, Ірхін, Нещерет, 2007). В останні роки професіограмами та психологічними профілями опікувалися В. Барко, І. Дубова, В. Остапович, В. Криволапчук, Л. Кирієнко, І. Пампура (Остапович, Дубова, Барко та ін., 2018). Дослідники зарубіжних країн також підіймали в публікаціях питання психологічного вивчення професійної діяльності працівників правоохоронних органів G. V. Barrett, R. F. Miguel, J. M. Hurd (Barrett, Miguel, Hurd, 2003), S. Bouchard, S. N. Blair, W. L. Haskell (Bouchard, Blair, Haskell, 2007), R. E. Cochraine, R. Tett, L. Vandecreek (Cochraine, Tett, Vandecreek, 2003). В рамках профілювання поліцейських професій співробітниками Державного науково-дослідного інституту МВС України проведено українськомовну адаптацію валідних і надійних методик психодіагностичного вивчення особистості, а саме: Індивідуально-типологічного опитувальника (Собчик); Опитувальника Великої п'ятірки (Джон, Науман, Сото); Опитувальника толерантності до невизначеності (С.Баднера), рівня і структури емоційного інтелекту (М. Манойлова) (Криволапчук, Сизоненко, Остапович, Барко, 2019). Проте результати порівняльного аналізу психологічних особливостей професійної діяльнос-

ті, професійно важливих якостей фахівців різних поліцейських видів діяльності (спеціальностей) в літературних джерелах відсутні.

Методологія дослідження. Дослідження проводилось упродовж 2019-2022 років з охопленням більше тисячі поліцейських за основними видами діяльності (оперуповноважені карного розшуку, слідчі органу досудового розслідування, дільничні офіцери поліції, поліцейські патрульної поліції, поліцейські поліції охорони) із 20 областей України. Враховуючи обсяг обстежених поліцейських і генеральної сукупності кількісний показник вибірки є репрезентативним, (при довірчому рівні ймовірності 0,99 із теоретичною статистичною похибкою 0,01).

Серед критеріїв профпридатності виокремлено три головних: *загальні здібності* (вербальний та невербальний інтелект, креативність); *особистісні характеристики* (особистісні характеристики, провідні особистісні тенденції, особистісні акцентуації характеру, темпераментальні особливості, типи міжособистісних відносин); *мотиваційна спрямованість* (особливості мотиваційної спрямованості, самоактуалізація). Відтак, психодіагностичне вивчення працівників поліції здійснювалось з використанням адаптованих українською мовою тестів Амтхауера (вербальний та невербальний інтелект), Меде-Піорковського (креативність); опитувальників Великої П'ятірки (Джон, Науман, Сото, особистісні характеристики), ІТО (Собчик, провідні особистісні тенденції), Леонгарда-Шмішека (особистісні акцентуації характеру), Русалова (темпераментальні особливості), Лірі (типи міжособистісних відносин); Річі-Мартіна (особливості мотиваційної спрямованості), Джонса-Крендалла (самоактуалізація). В статті представлені результати обстеження саме групи *успішних* працівників поліції.

Виклад основного матеріалу. Порівняльний аналіз показників професійної придатності до службової діяльності за такими видами поліцейських професій як: оперуповноважений карного розшуку (далі – «Оперуповноважені»), слідчий органу досудового розслідування (далі – «Слідчі»), дільничний офіцер поліції (далі – «Дільничні»), поліцейський патрульної поліції (далі – «Патрульні»), поліцейський поліції охорони (далі – «Поліція охорони»).

Критерій загальних здібностей. Поліцейські професії висувають специфічні вимоги до загальних здібностей працівників поліції. Отримані результати наведено в таблиці 1.

Дослідження за тестом Р. Амтхауера показало, що найвищий рівень *інтелекту* властивий працівникам слідства – 110 одиниць IQ (вербальний) і 115 (невербальний), оперуповноваженим кримінальної поліції – 104 і 110 одиниць IQ відповідно. Далі йдуть (в порядку зменшення) поліцейські поліції охорони (103 і 110 одиниць IQ відповідно); поліцейські патрульної поліції і (107 і 106 одиниць IQ) та дільничні офіцери поліції (100 і 105 одиниць IQ).

Вивчення *креативності* (тест Меде-Піорковського) показало, що найвищий рівень властивий для поліцейських патрульної поліції (4,88 швидкість і 9,14 – оригінальність), слідчих (4,29 – швидкість

поліцейським бажано мати середній або вищий за середній рівень вербального та невербального інтелекту й середній або вищий рівень креативності.

Критерій особистісних характеристик. Результати дослідження особистісних характеристик працівників поліції наведені в таблиці 2.

Дослідження *особистісних характеристик* із використанням Опитувальника Великої П'ятірки дозволило встановити, що поліцейським властиві такі риси, як сумлінність (середнє значення – 35,6 балів), відкритість новому досвіду (середнє значення – 32,8 балів), помірна поступливість (середнє значення – 32 бали), екстравертованість (середнє значення – 30,3 балів) та низький рівень нейротизму (середнє значення – 14,7 балів).

Показники тестування поліцейських різних підрозділів є близькими між собою, відмінності статис-

Таблиця 1.

Рівень інтелекту та креативності працівників поліції

Показник	Оперуповноважені	Слідчі	Дільничні	Патрульні	Поліція охорони
Вербальний	104	110	100	107	103
Невербальний	110	115	105	106	110
Креативність <i>ш</i>	4,04	4,29	4,19	4,88	4,16
Креативність <i>о</i>	8,34	8,40	8,34	9,14	7,12

Примітка: *ш* – швидкість дивергентного мислення; *о* – оригінальність.

і 8,40 оригінальність), дільничних офіцерів (4,19 і 8,34 відповідно) та оперуповноважених (4,04 і 8,34). Дещо меншими показниками оригінальності мислення характеризуються поліцейські поліції охорони (4,16 і 7,12).

Результати дослідження рівня креативності у патрульних є доволі неочікуваними і підтверджують гіпотезу щодо відносної незалежності проявів інтелекту і креативності особистості. Також ймовірно, що успішне виконання функцій патрульного потребує від працівника доволі високого творчого потенціалу. Отже, усім

тично незначущі ($p=0,001$). Це означає, що поліцейським за усіма видами діяльності властиві контрольованість поведінки і діяльності, самовладання, наполегливість, старанність, точність, ретельність, відповідальність, організованість, дисциплінованість і відсутність тривожності. Вони також характеризуються неупередженістю, зацікавленістю, сприйнятливістю нової інформації та знань, наявністю широких інтересів, розвинутої фантазії, гнучкого розуму, незалежності та нестандартності мислення, орієнтованістю на пошук нових

Таблиця 2.

Особистісні характеристики працівників поліції

Показник	Оперуповноважені	Слідчі	Дільничні	Патрульні	Поліція охорони
Екстраверсія	31,9	29,81	30	30,03	29,80
Нейротизм	14	14,78	15,08	15,56	14,33
Сумлінність	34,1	35,68	34,92	36,92	36,17
Поступливість	29,22	31,61	33,19	32,37	33,92
Відкритість досвіду	30,11	34,16	33,21	33	33,11

підходів, шляхів вирішення проблем, схильністю до самоаналізу і рефлексії, оригінальністю сприйняття. Поліцейським властива спрямованість на зовнішній світ, товариськість, комунікабельність, прагнення лідерства, енергійність, активність, імпульсивність, оптимістичність.

Узагальненні дані щодо провідних особистісних тенденцій наведені в таблиці 3.

ники цих шкал, а також ригідності (5,78) відмічені також у працівників слідства, що свідчить про такі риси, як наполегливість, певну педантичність і схильність ретельно перевіряти отриману інформацію. Найвищі індекси шкали гіпостенічного типу 6 (сензитивність) виявлено у працівників патрульної поліції (4,35), що є свідченням певної емоційної теплоти поліцейських, чутливості, емпатії і тенденції до компромісів у між-

Таблиця 3.

Провідні особистісні тенденції працівників поліції

Показник	Оперуповноважені	Слідчі	Дільничні	Патрульні	Поліція охорони
Екстраверсія	7,01	7,18	6,88	6,82	6,77
Спонтанність	5,84	5,74	5,51	5,64	5,68
Агресивність	4,91	4,80	4,74	4,87	4,71
Ригідність	5,51	5,78	5,33	5,39	5,57
Інтроверсія	2,48	2,78	2,46	3	2,69
Сензитивність	4,07	4,08	3,96	4,35	4,08
Тривожність	2,90	3,11	3	3,51	2,71
Емотивність	5,86	5,89	5,68	5,72	5,35

Аналіз усереднених профілів *провідних особистісних тенденцій* поліцейських, отриманих на основі використання Індивідуально-типологічного опитувальника (ІТО) дозволяє охарактеризувати їх як лінійний, розташований у діапазоні 3–7 балів, що свідчить про гармонійність особистості поліцейських, врівноваженість особистісних якостей. Варіабельність профілів незначна (0,10–0,26), що свідчить про збалансованість різноспрямованих тенденцій. Усереднений профіль містить чотири підйоми за шкалами: 1 (екстраверсія), 8 (лабільність, емотивність), 2 (спонтанність), 4 (ригідність). Найнижчі індекси зафіксовано за шкалами 5 (інтровертованість) і 7 (тривожність).

Як і у випадку результатів, отриманих на основі ОВП, показники тестування за опитувальником ІТО дуже подібні, відмінності між даними статистично незначущі ($p=0,001$). Поліцейські є екстравертами з помірними показниками спонтанності, агресивності і ригідності. Сензитивність і емотивність представлені індексами в межах норми. Інтровертованість і тривожність є мало вираженими. Найвищі показники стеничних шкал – спонтанності й агресивності властиві оперуповноваженим карного розшуку (5,84 і 4,91 відповідно), що є свідченням сильного «Я», наступальних тенденцій, напористості, пошукової активності, здатності протистояти середовищним впливам. Доволі високі показ-

собистісних стосунках.

Отже, поліцейських можна характеризувати як людей зі стеничним типом реагування, високою активністю і високим рівнем домагань, високою лабільністю, проте контрольованістю емоційних реакцій. Їм притаманні лідируючий стиль поведінки, здатність до швидкого формування нових навичок, стійкість до стресу, тенденція до самореалізації, самостійності та протидії впливу середовища.

Аналіз особливостей індивідуальних профілів дозволив виокремити із вибірки декілька типових варіацій. Першу групу (30%) склали активні особи з профілем «1-2» (екстравертованість-спонтанність), таким поліцейським властиві пошукова активність, сміливість і рішучість, швидкість при прийнятті рішень. Друга за чисельністю група має в профілі підйоми за шкалами 1 і 8 (25%). Такі поліцейські мають тенденцію до лідерства, вони старанні, відповідальні, послідовні та цілеспрямовані, прагнуть допомагати іншим, виявляють емпатію і розуміння людей. Наступна група (20%) складається з поліцейських психологічним профілем, у якому домінують шкали 4 і 3 (ригідність і агресивність). Такі працівники активні і рішучі, дещо дратівливі і агресивні; схильні до протиставлення власних інтересів оточенню, вони самостійні й раціональні. Четверта група працівників поліції (15%) характеризується підйомами

за гіпостенічними шкалами 6 і 5; а також шкалою змішаного типу 4. Це інтровертно-ригідні особи, яким притаманні різноспрямовані тенденції. Такі особи дещо замкнені, індивідуалістичні, непоступливі і самостійні, іноді підозрілі і надмірно вперті. Далі йде група осіб (10%), які мають у психологічному профілі піки за 1 і 6 шкалою (екстраверсія, сензитивність). Такі поліцейські є активними, оптимістичними, комунікабельними, мають багато знайомих, вони чутливі й дружні, проте іноді нерозбірливі в соціальних контактах.

Результати дослідження можливих типів особистісних акцентуацій працівників поліції представлені в таблиці 4.

Результати, отримані за допомогою опитувальника Леонгарда-Шмішека (див. табл. 4), свідчать про відсутність *особистісних акцентуацій характеру* у поліцейських. В усередненому профілі зафіксовані деякі підвищення за шкалами 5 (гіпертимність), 1 (демонстративність), 3 (педантичність). Показники тривожності, збудливості, дистимічності є незначними.

тись, певний артистизм. Високі показники за шкалою застрягання демонструють слідчі і оперуповноважені (12,61 і 12,46), найнижчі – працівники патрульної поліції (9,60). Отже, поліцейським (особливо слідчим і оперуповноваженим) притаманні такі риси, як принциповість, твердість переконань, стриманість, почуття обов'язку, обов'язковість. За шкалою педантичність найвищі показники зафіксовано у поліцейських патрульної поліції (12,36), а також поліції охорони (10,73), у поліцейських інших підрозділів індекси в межах коридору норми. Це свідчить про те, що працівники поліції (особливо патрульні) характеризуються пунктуальністю, надійністю, стабільністю настрою і відносин, акуратністю і сумлінністю. У поліцейських помірно виражені шкали емотивного і циклотимного типу (найбільше – у патрульних (10,87 і 11,43 відповідно) і слідчих (10,78 і 9,68). Отже, поліцейським, особливо патрульним і слідчим, властиві риси змішаного типу реагування, а саме риси доброзичливості, емоційності, виконавчої дисципліни і відповідальності, індивідуалі-

Таблиця 4.

Типи особистісних акцентуацій характеру працівників поліції

Типи	Оперуповноважені	Слідчі	Дільничні	Патрульні	Поліція охорони
Демонстративний	14,14	14,29	14,58	13,47	12,73
Застрягаючий	12,46	12,61	12,43	9,60	10,75
Педантичний	8,06	8,53	8,81	12,36	10,73
Збудливий	6,17	6,03	7,13	5,33	5,15
Гіпертимний	15,69	15,28	14,76	17,31	14,66
Дистимний	8,27	8,25	9,07	6,85	7,68
Тривожний	4,80	4,88	5,76	4,76	5,71
Екзальтований	9,74	10,78	10,02	10,87	9,20
Емотивний	8,60	9,68	9,35	11,43	10,95
Циклотимний	9,86	9,55	10,27	11,00	10,90

Найвищі показники гіпертимності властиві оперуповноваженим і слідчим (15,69 і 15,28), найнижчі – дільничним і поліцейським поліції охорони (14,76 і 14,66); найвищі індекси демонстративності – дільничним офіцерам і слідчим (14,58 і 14,29), найнижчі – працівникам поліції охорони (12,73). Це означає, що усім поліцейським властиві такі індивідуальні риси, як: енергійність, активність, емоційна стійкість, урівноваженість і самовладання в конфліктних та стресових ситуаціях, рішучість, здатність брати на себе відповідальність, адекватно оцінювати свої сили і можливості, наполегливість, а також емоційність, вміння розпоряджа-

тичності та серйозності.

Темпераментальні особливості працівників поліції продиагностовані за допомогою опитувальника Русалова. Результати наведені в таблиці 5.

Опитування з використанням опитувальника Русалова в цілому підтвердили попередні дані і дають підстави стверджувати, що поліцейським властиві такі *темпераментальні особливості* як високі індекси за шкалами предметного і соціального темпу – 10,07 та 8,12 відповідно та шкалами предметної та соціальної ергічності – 10,18 та 7,10 відповідно (табл. 5). Це свідчить про високий темп поведінки і виконання операцій

предметної діяльності, моторно-рухову швидкість і швидкість мовленнєвих дій в процесі спілкування, а також високу розумову працездатність, потребу в активній діяльності, лідерстві і освоєнні світу через комунікацію.

Найвищі показники за зазначеними шкалами виявили працівники карного розшуку і слідчі (10,07 та

них відносин подано в таблиці 6.

Аналіз психологічних профілів *типів міжособистісних відносин* (табл. 6) дозволяє висновувати про те, що більшість поліцейських є особами, у яких склалися гармонійні відносини з оточенням (більшість шкал не перевищують 8 балів). Октанти стеничного типу реагування, які відображують такі риси міжособистісної

Таблиця 5.

Темпераментальні особливості особистості працівників поліції

Типи	Оперуповноважені	Слідчі	Дільничні	Патрульні	Поліція охорони
Предметна ергічність	7,86	8,05	7,13	7,10	7,33
Соціальна ергічність	9,89	10,18	9,71	9,22	9,40
Предметна пластичність	9,29	9,12	9,19	9,10	9,31
Соціальна пластичність	5,61	5,50	5,79	5,51	5,52
Предметний темп	10,07	9,96	9,53	9,19	9,10
Соціальний темп	8,90	9,17	8,72	8,35	8,12
Предметна емоційність	2,37	2,92	2,82	2,30	2,35
Соціальна емоційність	2,02	2,17	2,44	2,55	2,10

10,18 відповідно), дільничні і працівники патрульної поліції (9,53 та 9,22). Також усім поліцейським властиві високі показники предметної пластичності, що свідчить про легкість переключення з одного виду діяльності на інший, швидкий перехід з одних форм мислення на інші, прагнення до різноманітності в предметній діяльності. Встановлено, що більшості працівників поліції притаманні невисокі показники емоційності. Це означає, що поліцейським в цілому невластиві емоційність і чутливість, вони упевнені в собі в ситуаціях спілкування, емоційно стійкі в разі невдачі, їм не властиві тривожність і надмірне хвилювання з приводу службових ситуацій. Найстійкішими емоційно виявилися оперуповноважені (2,02) та працівники поліції охорони (2,10).

Розподіл поліцейських за типом міжособистіс-

взаємодії, як лідерство, упевненість, незалежність, суперництво, прямолінійність, імпульсивність найбільш виражені у поліцейських патрульної поліції (8,33 і 6,09), слідчих (7,93 і 5,41) та поліцейських охорони (7,90 і 5,50). У меншій мірі – у оперуповноважених (6,50 і 4,69). Октанти гіпостеничного типу, які свідчать про тенденції до поступливості, скромності, уникнення конфронтації, залежності від інших, нерішучості в міжособистісних стосунках в цілому мало виражені і найбільше виявляються у патрульних (4,18 і 5,60), а також поліцейських поліції охорони (4,15 і 5,40), найменше вони виражені у оперуповноважених (2,59 і 3,83 відповідно). Зазначене може пояснюватись тим, що поліцейські патрульної поліції мають виявляти більше розуміння, емпатії і конвенційності у відносинах з громадянами, в той час як працівники кримінальної поліції, які

Таблиця 6.

Розподіл поліцейських за типами міжособистісних відносин

Октанти	Оперуповноважені	Слідчі	Дільничні	Патрульні	Поліція охорони
Владно-лідуючий	6,5	7,93	6,88	8,33	7,9
Незалежно-домінуючий	5,4	6,22	5,51	6,78	6,2
Прямолінійно-агресивний	4,69	5,41	4,74	6,09	5,5
Недовірливо-скептичний	1,92	2,7	5,33	3,36	3,15
Покірно-сором'язливий	2,59	3,5	2,46	4,18	4,15
Залежно-слухняний	3,83	4,45	3,96	5,60	5,4
Співпрацюючий-конвенційний	6,06	7,0	3,0	7,59	7,6
Відповідально-великодушний	5,0	6,12	5,58	6,89	6,6

мають справу переважно з криміногенним оточенням, є менш схильними до компромісів, більш агресивними і наступальними в стосунках. Те ж саме витікає із результатів, отриманих за шкалою змішаного типу реагу-

мотиваційної спрямованості працівників поліції різних підрозділів (табл. 7).

Як видно з таблиці 7, найвищі індекси задоволення потреб у процесі службової діяльності отримала

Таблиця 7.

Розподіл поліцейських за особливостями мотиваційної спрямованості

Потреби	Оперуповноважені	Слідчі	Дільничні	Патрульні	Поліція охорони
у зарплаті	38,3	40,7	42,8	44,8	44,9
в умовах праці	25,5	27,9	30,9	24,7	29,3
у структуруванні роботи	33,8	32,2	34,8	31,6	43,5
в соціальних контактах	26,4	25,6	27,2	22,8	23,4
у стабільних стосунках	22,4	21,7	23,8	21,7	24,3
у визнанні	33,7	35,8	33,2	35,2	34,5
у постановці і досягненні цілей	33,5	32,5	29,8	30,6	27,9
у владі	19,5	20,3	19,1	18,7	18,2
у різноманітності	29,4	28,2	27,4	28,9	26,3
у креативності	26,4	25,6	22,1	25,9	21,9
у самовдосконаленні	32,47	33,9	30,3	33,7	30,4
у суспільно-корисній праці	40,1	39,1	36,7	39,4	35,7

вання (відповідально-великодушний тип). Найвищі значення демонструють працівники патрульної поліції та поліції охорони (6,89 і 6,60 відповідно), що свідчить про важливість для професійної діяльності таких рис, як готовність допомагати іншим, почуття відповідальності за доручену справу, альтруїзм тощо.

Дані цілком очікувані, адже поліцейський повинен бути наполегливим і переконливим у спілкуванні, надавати об'єктивну оцінку діям та вчинкам, впливати на співрозмовника, привертати увагу і зацікавлювати людей, викликати в них почуття довіри; швидко встановлювати контакти з людьми; знаходити необхідний тон розмови, переконувати, визначати індивідуальні особливості співрозмовника, досягати поставленої мети в процесі спілкування, відстоювати власну думку, працювати в колективі, планувати діяльність, прогнозувати результат діяльності, регулювати і контролювати власні дії, виявляти лідерські якості. Найвищі індекси стеничного і гіпостеничного типу взаємодії зафіксовані у поліцейських патрульної поліції, що може пояснюватись значним діапазоном їх обов'язків і, відповідно, широким коридором комунікативних якостей особистості – від владних і домінуючих до компромісних тенденцій і навіть поступливості.

Критерій мотиваційної спрямованості. Аналіз результатів опитування поліцейських з використанням тесту Річі-Мартіна дозволив визначити специфіку

потреба у високій заробітній платні та матеріальній винагороді (1) – 44,9- 38,3. Це був цілком очікуваний результат, найбільше матеріальні стимули грають роль для працівників поліції охорони (44,9), найменше – для оперуповноважених і слідчих (38,3 і 40,7 відповідно). На наступних позиціях за популярністю вибору знаходяться потреби у цікавій, суспільно-корисній праці – 40,1-35,7, причому найвищий результат демонструють оперуповноважені й слідчі (40,1 і 39,1), найнижчий, а саме 35,7 і 36,7 – поліцейські поліції охорони і дільничні відповідно. Зазначене опосередковано свідчить про якість поліцейського менеджменту. Очевидно, що керівники підрозділів карного розшуку і слідства організують службову діяльність таким чином, що вона сприймається поліцейськими як цікава й корисна. Дослідження показало, що це досягається по-різному, проте найчастіше, для посилення сприйняття корисності службової діяльності поліцейські менеджери і психологи вміло роз'яснюють працівникам ширший соціальний контекст, в межах якого конкретна робота поліцейського набуває важливого значення і становить вагомий складову частину загальної мети і справи організації. В меншій мірі це вдається у процесі менеджменту персоналу в інших поліцейських підрозділах.

На третьому й четвертому місцях за поширеністю вибору знаходяться потреби у чіткому структуруванні роботи (3) і визнанні з боку інших – 43,5-31,6 і

35,8-33,2 відповідно. Найбільше потреба у структурованні виражена у працівників поліції охорони (43,5), найменше – у поліцейських патрульної поліції і слідчих (31,6 і 32,2). Це свідчить про те, що працівники поліції охорони потребують високого рівня упорядкованості роботи, передбачуваності й контролюваності; відсутність чітких вказівок та інформації викликати в них стрес. Отже, для ефективної професійної діяльності таких поліцейських слід мотивувати встановленням чіткого порядку службових дій або наданням їм можливості встановлювати власний порядок. Навпаки, для поліцейських слідчих і патрульних надмірний контроль, правила й інструкції можуть викликати роздратування й напруженість, навіть призводити до конфліктів. Ці обставини варто враховувати менеджерам. Доволі високі потреби у визнанні означає, що керівникові доцільно мотивувати персонал різними способами – від оголошення подяки до матеріальної винагороди. Слід також враховувати, що високі показники за даною шкалою є негативним прогностичним критерієм успішності діяльності, оскільки свідчать про відсутність упевненості в собі.

Високі й помірні показники *потреби до самовдосконалення* у поліцейських (33,9-30,3), особливо у слідчих (33,9) і патрульних (33,7) є свідченням прагнення до самостійності й незалежності в роботі. Мотивація таких поліцейських потребує від менеджера уміння співвідносити особисті прагнення працівників з потребами організації. Спільне обговорення такої проблематики відіграватиме мотивуючу роль, оскільки дає працівникові відчуття, що керівник розуміє його інтереси і намагається задовольнити їх. З метою стимулювання таких працівників доцільно організувати тренінги

лише вона виражена у оперуповноважених і слідчих (33,5 і 32,5), найменше – у представників поліції охорони (27,9). Високі індекси за цією потребою свідчать про бажання діяти самостійно, викладатися на роботі, працювати понаднормово. Проте менеджерам слід зважати на те, що такі працівники завжди повинні усвідомлювати мету, щоб не уникати діяльності в умовах невизначеності. Мотивація таких поліцейських полягає в чіткому визначенні мети і підпорядкуванні їй.

Достатньо вираженою є потреба у *різноманітності* – 29,4-26,3. Найбільше вона виражена у оперуповноважених і патрульних (29,4 і 28,9). Таким особам потрібна постійна можливість опанувати щось нове, вони уникають рутини, можуть швидко втрачати інтерес до монотонної роботи. Завдання керівника – мотивація таких працівників на завершення завдання.

Потреба бути *креативним* також виявляється доволі часто (26,4-21,9). Найвираженішою вона є у слідчих, патрульних і оперуповноважених, найменш вираженою – у представників поліції охорони. Можна казати про те, що поліцейські з високими індексами креативності відрізняються допитливістю, зацікавленістю, оригінальністю мислення, здатністю висувати нові ідеї. На останні місця в структурі мотиваційної спрямованості розташовані потреби, які мало пов'язані зі змістом правоохоронної діяльності, а саме потреби у *соціальних контактах, стабільних стосунках і у впливовості та владі*.

Середні значення *самоактуалізації* поліцейських представлені в таблиці 8.

Як видно з табл. 8, усі респонденти мають достатньо високий рівень самоактуалізації, який перевищує 40 балів (із 60 можливих). Найвищий ступінь ви-

Таблиця 8.

Середні значення самоактуалізації поліцейських

Показник	Оперуповноважені	Слідчі	Дільничні	Патрульні	Поліція охорони
M	40,70	42,73	43,12	44,9	45,80
σ	4,32	4,40	4,02	4,28	4,56

(наприклад, під час службової підготовки), де б створювались ситуації, які б задовольняли актуальні потреби особистості в самореалізації.

Наступною за значущістю йде потреба *ставити сміливі, складні цілі й досягати їх* (33,5-27,9). Найбі-

явили слідчі і працівники патрульної поліції (45,8 і 44,9 відповідно). Це означає, що самоактуалізація – як найбільш повна і вільна реалізація людиною своїх можливостей властива успішним професіоналам поліції. Прагнення до самоактуалізації, виявлене у поліцейських,

означає знаходження свого поклику і правильності професійного вибору. Одна з найважливіших характеристик самоактуалізованої особистості – наявність улюбленої справи, сутісної діяльності, вірність своєму поклику і обов'язку. Щоправда, слід враховувати те, що для більшості поліцейських властива саме тенденція до самоактуалізації, власне ж остання може бути недосяжною.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Поліцейській діяльності притаманна низка інваріантних ознак, які обумовлені не лише специфікою виконуваної професійної діяльності, але і їх варіативністю залежно від конкретного виду службової діяльності. Представлені результати порівняльного аналізу психограм поліцейських за основними видами діяльності (оперуповноважений карного розшуку, слідчий органу досудового розслідування, дільничний офіцер поліції, поліцейський патрульної поліції, поліцейський поліції охорони) доводять відмінності за досліджуваними критеріями і показниками профпридатності особистості працівника поліції до службової діяльності. Наведене стане у нагоді при призначенні осіб на посади та тим самим сприятиме підвищенню ефективності прогнозу успішності професійної діяльності поліцейських. Відтак *перспективи подальших досліджень* вбачаємо у розробці відповідних тренінгових програм.

References:

- Barko, V. I., Irkhin, Yu. B., Neshcheret, T. V. at. (2007). Profesiografichniy opys osnovnykh vydiv diialnosti v orhanakh vnutrishnikh sprav Ukrainy: prakt. posib. [Profesiogram's description of the main activities of the internal affairs bodies of Ukraine: training manual]. Kyiv: KNUVS, Drukarnia MVS. 100 s. [in Ukrainian].
- Barrett, G. V., Miguel, R. F., Hurd, J. M. (2003) at. Practical Issues in the Use of Personality Tests in Police Selection. *Public Personnel Management*. Vol. 32, No 4. [in English].
- Bouchard, C., Blair, S. N., Haskell, W. L. (2007). Physical activity and health. Champaign: Human Kinetics, 410 pp. [in English].
- Cochrane, R. E., Tett, R., Vandecreek, L. (2003). Psychological Testing and the Selection of Police Officers A National Survey. *Criminal Justice and Behavior*. No. 30(5) pp. 511-537. [in English].
- Krivolapchuk, V. O., Sizonenko, A. S., Ostapovich, V. P., Barko, V. I.

(2019). Metodiki psihologichnoyi dliagnostiki Individualno-psihologichnih osoblivostey pratsivnikiv Natsionalnoyi poltsiYi UkraYini [Methods of psychological diagnosis of individual psychological characteristics of employees of the National Police of Ukraine]: metod. rekomendatsiYi. KiYiv: «Vidavnitstvo Lyudmila». 78 s.

Ostapovych, V. P., Dubova, I. O., Barko, V. I. at. (2018). Profesiogramy za osnovnymy vydamy politseiskoi diialnosti: nauk.-prakt.posib [Profesiograms by main types of police activity: scientific and practical manual]. Za zah. red. prof. V. O. Kryvolapchuka Kyiv: DNDI MVS Ukrainy; FOP Kandyba T.P. 244 s. [in Ukrainian].

Vadym Barko

Doctor of Psychological Sciences, Professor, Honored Worker of Science and Technology of Ukraine, Chief Researcher of the Research Laboratory of Psychological Support, State Research Institute of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Kyiv (Ukraine)

Yuliia Boiko-Buzyl

Doctor of Psychology, Associate Professor, Deputy Head of Research Laboratory of Psychological Support, State Research Institute of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Kyiv (Ukraine)

Vadym Barko

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Researcher, Senior Researcher of the Research Laboratory of Psychological Support, State Research Institute of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Kyiv (Ukraine)

COMPARATIVE ANALYSIS OF PSYCHOGRAPHS OF POLICE OFFICERS BY MAIN TYPES OF OFFICIAL ACTIVITY IN THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE

ABSTRACT

The National Police of Ukraine is in a state of reform and needs to significantly improve its work towards optimizing the system of psychological training of employees and psychological support of their service activities. The presented article is devoted to the results of comparative analysis of psychographs of police professions (operative criminal investigation, pre-trial investigation body, district police officer, patrol police officer, security police officer), developed in the process of large-scale experimental research. Psychograms were created on the basis of a systematic approach based on the use of an optimal set of psychodiagnostic techniques, which made it possible to study the basic individual and personal characteristics of employees of the National Police of Ukraine. It is emphasized that psychological features determine the level of professional suitability of employees for activities according to the criteria of general abilities

(verbal and nonverbal intelligence, creativity), personal characteristics (personal characteristics, leading personal tendencies, personal accentuations of character, temperamental features, types of interpersonal relationships) and motivational orientation (features of motivational orientation, self-actualization). The article presents common features that are common to all types of policing, as well as the main differences in the basic criteria and indicators of professional suitability of the individual to work, draws conclusions on improving the psychological selection of police officers and their appointment. It is argued that policing is characterized by a number of invariant features, which are due not only to the specifics of the professional activity, but also their variability depending on the specific type of service. The presented results of the comparative analysis of psychograms of police officers by main types of activity prove the differences in the studied criteria and indicators of professional suitability of the police officer's personality to official activity. This will be useful in the appointment of persons to positions and thus help to increase the effectiveness of the forecast of further success of the police.

Key words: psychogram, individual-personal features, psychological diagnostics, psychological selection, professional suitability.

Барко Вадим Іванович

Доктор психологічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, головний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії психологічного забезпечення, Державний науково-дослідний інститут МВС України, м. Київ (Україна)

Бойко-Бузиль Юлія Юрївна

Доктор психологічних наук, доцент, заступник завідувача науково-дослідної лабораторії психологічного забезпечення, Державний науково-дослідний інститут МВС України, м. Київ (Україна)

Барко Вадим Вадимович

Кандидат педагогічних наук, старший дослідник, старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії психологічного забезпечення, Державний науково-дослідний інститут МВС України, м. Київ (Україна)

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПСИХОГРАМ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗА ОСНОВНИМИ ВИДАМИ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

АНОТАЦІЯ

Національна поліція України перебуває в стані

реформування та потребує суттєвого покращання роботи в напрямі оптимізації системи психологічного вивчення працівників та психологічного забезпечення їх службової діяльності. Представлена стаття присвячена висвітленню результатів порівняльного аналізу психограм поліцейських професій (оперуповноваженого карного розшуку, слідчого органу досудового розслідування, дільничного офіцера поліції, поліцейського патрульної поліції, поліцейського поліції охорони), розроблених у процесі масштабного експериментального дослідження. Психограми створювались на основі системного підходу, заснованого на використанні оптимального комплексу психодіагностичних методик, який уможливив вивчення основних індивідуально-особистісних особливостей працівників Національної поліції України. Наголошено, що психологічні особливості визначають рівень професійної придатності працівників до діяльності за критеріями загальних здібностей (вербальний та невербальний інтелект, креативність), особистісних характеристик (особистісні характеристики, провідні особистісні тенденції, особистісні акцентуації характеру, темпераментальні особливості, типи міжособистісних відносин) та мотиваційної спрямованості (особливості мотиваційної спрямованості, самоактуалізація). У статті наведено спільні ознаки, які властиві для усіх видів поліцейської діяльності, а також основні відмінності за базовими критеріями і показниками професійної придатності особистості до службової діяльності, сформульовано висновки щодо вдосконалення психологічного добору поліцейських та призначення їх на посади. Аргументовано, що поліцейській діяльності притаманна низка інваріантних ознак, які обумовлені не лише специфікою виконуваної професійної діяльності, але і їх варіативністю залежно від конкретного виду службової діяльності. Представлені результати порівняльного аналізу психограм поліцейських за основними видами діяльності доводять відмінності за досліджуваними критеріями і показниками профпридатності особистості працівника поліції до службової діяльності. Наведене стане у нагоді при призначенні осіб на посади та тим самим сприятиме підвищенню ефективності прогнозу подальшої успішності професійної діяльності поліцейських.

Ключові слова: психограма, індивідуально-

особистісні особливості, психологічна діагностика, психологічний добір, професійна придатність.

Барко Вадим Іванович

Доктор психологічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, головний науковий співробітник науково-дослідницької лабораторії психологічного забезпечення, Государственный научно-исследовательский институт МВД Украины, г. Киев (Украина)

Бойко-Бузьль Юлія Юрьевна

Доктор психологічних наук, доцент, заступник завідуючого науково-дослідницької лабораторії психологічного забезпечення, Государственный научно-исследовательский институт МВД Украины, г. Киев (Украина)

Барко Вадим Вадимович

Кандидат педагогічних наук, старший дослідник, старший науковий співробітник науково-дослідницької лабораторії психологічного забезпечення, Государственный научно-исследовательский институт МВД Украины, г. Киев (Украина)

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ПСИХОГРАМ ПОЛИЦЕЙСКИХ ПО ОСНОВНЫМ ВИДАМ СЛУЖЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В НАЦИОНАЛЬНОЙ ПОЛИЦИИ УКРАИНЫ

АННОТАЦИЯ

Национальная полиция Украины находится в состоянии реформирования и требует существенного улучшения работы по оптимизации системы психологического изучения работников и психологического обеспечения их служебной деятельности. Представленная статья посвящена освещению результатов сравнительного анализа психограм полицейских профессий (оперуполномоченного уголовного розыска, следственного органа досудебного расследования, участкового офицера полиции, полицейского патрульной полиции, полицейского полиции охраны), разработанных в процессе масштабного экспериментального исследования. Психограммы создавались на основе системного подхода, основанного на использовании оптимального комплекса психодиагностических методик, позволившего изучение основных индивидуально-личностных особенностей работников Национальной полиции Украины. Отмечено, что психологические особенности определяют уровень профессиональной пригодности работников к деятельности по критериям общих способностей (вербальный и невербальный интеллект, креативность), личностных характеристик (личностные характери-

сти, ведущие личностные тенденции, личностные акцентуации характера, темпераментальные особенности, типы межличностных отношений и мотивационной направленности (особенности мотивационной направленности, самоактуализация). В статье приведены общие признаки, присущие всем видам полицейской деятельности, а также основные отличия по базовым критериям и показателям профессиональной пригодности личности к служебной деятельности, сформулированы выводы по совершенствованию психологического отбора полицейских и назначению их на должности. Аргументировано, что полицейской деятельности присущ ряд инвариантных признаков, обусловленных не только спецификой выполняемой профессиональной деятельности, но и их вариативностью в зависимости от конкретного вида служебной деятельности. Представленные результаты сравнительного анализа психограм полицейских по основным видам деятельности доказывают отличия по изучаемым критериям и показателям пригодности личности работника полиции к служебной деятельности. Приведенное пригодится при назначении лиц на должности и тем самым будет способствовать повышению эффективности прогноза дальнейшей успешности профессиональной деятельности полицейских.

Ключевые слова: психограмма, индивидуально личностные особенности, психологическая диагностика, психологический отбор, профессиональная пригодность.

How to cite (як цитувати):

Barko, V., Boiko-Buzyl, Y., & Barko, V. (2022). COMPARATIVE ANALYSIS OF PSYCHOGRAPHS OF POLICE OFFICERS BY MAIN TYPES OF OFFICIAL ACTIVITY IN THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE. *PSYCHOLOGICAL JOURNAL*, 8(1), 149-159. <https://doi.org/10.31108/1.2022.8.1.11> [in Ukrainian]

Дата отримання статті: 21.11.2021

Дата рекомендації до друку: 20.12.2021

Дата оприлюднення: 30.01.2022